

УДК 316.334

Я.Я. СЛАБКО

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Слабко Яна Яківна – к.соц.н., доцент кафедри «Економіка підприємства», ОКВНЗ ІІІ «Стратегія» (м.Жовті Води)

У статті досліджено особливості сучасної української зайнятості. Визначені фактори, що знижують оплату праці, а також фактори неефективного працевлаштування кадрів. Автором були систематизовані засоби державного впливу на зайнятість.

Ключові слова: зайнятість, робоча сила, фактори, безробіття, державна політика, суспільство.

В статье исследованы особенности современной украинской занятости. Определены факторы, которые снижают оплату труда, а также факторы неэффективного трудоустройства кадров. Автором были систематизированы средства государственного влияния на занятость.

Ключевые слова: занятость, рабочая сила, факторы, безработица, государственная политика, общество.

In the article investigational features of modern Ukrainian employment. Certain factors, which reduce payment of labour, and also factors of uneffective employment of shots. An author were the systematized facilities of state influence on employment.

Keywords: employment, labour force, factors, unemployment, public policy, society.

© Я.Я. Слабко, 2012

Розвиток ринкових відносин в Україні, посилення кризових явищ сприяли загостренню проблем зайнятості, напруженості на ринку праці, недосконалості регулювання попиту і пропозиції робочої сили з боку держави. Державна політика в сфері зайнятості не відповідає умовам кризової ситуації. Зменшення кількості робочих місць внаслідок скорочення виробництва, зменшення реальних доходів громадян призводять до підвищення чисельності безробітних. Таким чином, проблема зайнятості на сьогоднішній момент часу є вельми актуальною.

Постановка проблеми. Стаття присвячена дослідженню проблем зайнятості населення та розробці засобів державного впливу на зайнятість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та розвитку ринку праці, регулювання зайнятості населення висвітлюються у працях закордонних і вітчизняних учених. Закономірності розвитку капіталістичної економічної системи досліджуються у фундаментальних працях видатних представників економічної науки – А.Сміта, Д.Рікардо, К.Маркса, А.Маршалла, Дж.М.Кейнса, М. Фрідмена та ін.

Соціальні та економічні аспекти проблеми зайнятості досліджують С.Бандур, В.Гець, Т.Заславська, Е.Лібанова, В.Мандибура, І.Маслова, Б.Нагорний, В.Пилипенко, Г.Пошевнев, В.Онїкієнко, Е.Саруханов, Г.Соколова, Г.Мімандусова, О.Лисенко, Зоїдзе Д. та ін. [2], [3], [4], [5]. В той же час недостатньо вивченими залишаються питання вдосконалення державної політики зайнятості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок праці – це сфера реалізації права громадян на працю. Він враховує усіх зайнятих, незалежно від статусу і пошуків іншої чи додаткової роботи, і усіх безробітних, які шукають оплачувану робо-

ту чи намагаються організувати власний бізнес. В цілому по Україні кількість економічно активного населення працездатного віку зменшилась на 0,1%. Рівень економічної активності населення віком 15–70 років у січні - червні 2011р., порівняно з відповідним періодом 2010р., збільшився з 63,2% до 64,3%, а для населення працездатного віку – з 72,4% до 74%. Рівень зайнятості населення віком 15-70 років також збільшився, у порівнянні з відповідним періодом попереднього року, і склав у січні-червні поточного року 59,5% від загальної чисельності всього населення відповідного віку [1].

Аналіз статистичної інформації показав, що на кінець 2007 року кількість незайнятого населення склала 660,3 тис.осіб, проте вже в 2008 році цей показник збільшився на 215, 9 тис.осіб внаслідок масового скорочення працівників підприємств через кризовий стан промисловості України (рис.1).

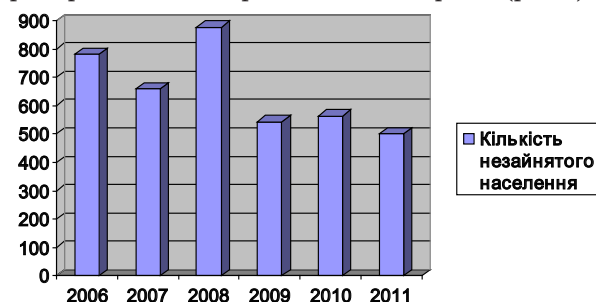

Рис. Динаміка кількості незайнятого населення, що перебувало на обліку в державній службі зайнятості у 2006-2011 рр. (тис.осіб.)

На сьогоднішній момент кількість незайнятого населення, що офіційно зареєструвалось у службі зайнятості, складає 501,4 тис. осіб [6].

Характеристики сучасної української зайнятості населення детерміновані наступними обста-

винами: системною соціально-економічною кризою суспільства; недосконалістю правової бази; конфліктною приватизацією державної власності; слабкістю управління соціально-трудовими відносинами на різних рівнях влади; різким соціальним розшаруванням; неформалізованістю середнього класу, нерозвиненістю соціальних інститутів і структур громадянського суспільства; високим ступенем патерналістських настроїв і тенденцій у суспільстві; неорганізованістю практики соціального партнерства. Дослідження наукових праць щодо вирішення проблем зайнятості дозволило виявити ключові обставини меж розширення зайнятості [4], [5]:

– обсяги пропозиції товарів і послуг повинні відповідати або бути вищими за раціональні норми задоволення платоспроможного попиту;

– рівень оплати праці визначається реальною вартістю робочої сили і забезпечує купівельну спроможність високого рівня;

– наявність дійових антимонопольних заходів забезпечує конкуренцію виробників за покупців.

Наявність вказаних обставин визначає створення і розширення ефективних робочих місць. На сьогодні в Україні немає ні одної з вказаних умов ефективної зайнятості, що, безумовно, є наслідком існуючої державної соціальної і економічної політики. На Україні пропозиція товарів і послуг низька в порівнянні з раціональними нормами споживання внаслідок значного спаду вітчизняного виробництва і зниження імпорту.

Висока монополізованість та нецивілізована конкуренція створюють аномальну основу обмеженості платоспроможного попиту в Україні, коли складається ситуація, що характеризується монополюючими цінами при низькій оплаті праці. Рівень заробітної плати на Україні дуже низький: якщо в радянські часи він компенсувався через суспільні фонди споживання у співвідношенні приблизно 1:2 – безкоштовними і пільговими послугами на освіту, охорону здоров'я, житлово-комунальні послуги, то перехід до ринкових умов господарювання супроводжувався «відсіканням» значної частини життєвих засобів без реальної компенсації. Тобто спостерігається грубе порушення закономірності формування вартості робочої сили.

Низька ціна праці є одним з основних перешкод розвитку зайнятості і модернізації української економіки і суспільних відносин. Умови надання допомоги по безробіттю і наближення її розмірів до рівня реальної заробітної плати (вкрай низької, розмивають межі продуктивної зайнятості і безробіття і породжують утриманство). Відбулась деформація трудових відносин: економіка швидко взяла курс на світові ціни, - на усі, окрім ціни на працю, яка штучно утримується на низькому рівні.

Визначимо фактори, що знижують оплату праці: несвоєчасна виплата заробітної плати, масове вивільнення робітників, відсутність соціальних гарантій, слабкі можливості професійного зростання, невиконання договірних зобов'язань з боку роботодавців.

На відміну від України в країнах з розвинутою демократією і ринковою економікою склались чіткі

уявлення про раціональний, мінімальний і оптимальний рівень оплати праці і про закономірності їх взаємозв'язків з ефективністю зайнятості, – ці уявлення закладені в якості діючих принципів у державну політику зайнятості, в діюче трудове законодавство. Небезпека формування на Україні застійного і хронічного безробіття актуалізує проблеми професійної перепідготовки. Однією з причин невідповідності попиту і пропозиції є недостатня адаптованість системи професійної освіти до реалій ринкової економіки - безробітними стають приблизно 30-40% випускників професійних навчальних закладів: ВНЗ, коледжів, технікумів, профтехучилищ. Значна частина цієї категорії молоді переходить на неконтрольований, неформальний ринок праці. Проведений аналіз економіко-статистичного, експертного і соціологічного матеріалу показав, що основними факторами не ефективного працевлаштування кадрів, що виходять на сучасний український ринок праці, є: невідповідність попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці; невідповідність між структурами потреб ринку праці і реаліями випуску кваліфікованих спеціалістів; недостатньо обґрунтовані середньострокові і довгострокові прогнози навчання і потреб у спеціалістах; відсутність необхідних сучасних знань, досвіду і навичок роботи, низька кваліфікація випускників; орієнтація випускників на зайнятість у невиробничій сфері, з установкою на велику заробітну плату; низький рівень оплати праці і відсутність на більшості підприємств соціальних гарантій; недостатня інформованість безробітних громадян і випускників вищих навчальних закладів про тенденції і навички поведінки на ринку праці.

У ході дослідження були виділені риси сучасного безробітного: низька кваліфікація, недостатнє володіння трудовими навичками, невисокий рівень дисципліни і відповідальності, консерватизм, низька соціально-професійна активність, неволодіння методами самопрезентації і активного пошуку роботи, збереження ілюзій патерналізму, зневага в дотримання законодавства і професійних принципів відбору на роботу, надія на власні сили.

Випускники професійних освітніх закладів і безробітні громадяни застосовують застарілі пасивні методи пошуку роботи, погано інформовані про існуючу систему допомоги при працевлаштуванні і професійної адаптації з боку територіальних служб зайнятості, кадрових служб, асоціацій роботодавців, навчальних центрів служби зайнятості, не знають своїх прав, розмаїття способів професійної адаптації.

Професійні характеристики працюючих громадян і шукачів роботи не в повній мірі відповідають вимогам роботодавців і тенденціям соціально-економічного розвитку.

Гострою соціальною проблемою при працевлаштуванні і в процесі праці є дискримінація по наступним ознаках: приналежність до жіночої статі, вік - старше 40 років, які можна здолати за допомогою організаційно-правових заходів.

Вивчення основних методів і інструментів впливу державних структур на зайнятість дало

основу для систематизації арсеналу засобів державного впливу на зайнятість:

а) пряма (адміністративна) дія. Основні методи впливу: законодавче регулювання, трудове законодавство, колективні договори і угоди;

б) побічна дія. Економічний інструментарій впливу:

- фінансова, моніторна фіскальна політика; соціально-психологічний інструментарій впливу, інформаційний інструментарій впливу;

в) пасивна дія. Основні методи впливу: реєстрація, контроль, соціальна допомога незайнятому населенню – матеріальна допомога безробітним, виплата дострокових пенсій;

г) активна дія. Основні методи впливу:

- розробка активних державних програм зайнятості, стимулювання пропозиції праці, стимулювання попиту на працю;

- заходи по узгодженню попиту і пропозиції (інформація, консультаційні послуги, профконсультації);

- допомога регіонам у розробці і реалізації активних програм зайнятості, організації робочих місць;

- професійна підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації;

- підтримка підприємництва;

- організація тимчасової зайнятості підлітків, зайнятості молоді, інвалідів, жінок і інших категорій населення.

Сучасну державну політику зайнятості України можна охарактеризувати, в основному, як пасивну, реально направлену на збереження низького рівня ефективності праці зайнятих і на обслуговування безробітних, сприяння їх найму на роботу і забезпечення матеріальної допомоги по безробіттю.

Об'єктивно центральна роль і головна відповідальність за забезпечення зайнятості належить державній службі зайнятості.

Державна служба зайнятості населення є головним суб'єктом реалізації державної політики зайнятості України.

На регіональному і місцевому рівнях служби зайнятості відповідають за широкий спектр напрямків соціально-трудової сфери: працевлаштування населення, професійну орієнтацію, дослідження ринку праці і його потреб, створення спеціальних програм сприяння зайнятості, що включають професійне навчання, соціальну допомогу, фінансування професійної реабілітації, виявляють можливості підприємств у наданні навчальних і робочих місць, розглядають питання вивільнення робочої сили з підприємств і можливості переміщення її в межах підприємства чи підприємств регіону.

Висновки. Отже, у рамках ефективної державної політики інститут служби зайнятості повинен активно взаємодіяти по всіх напрямках сприяння зайнятості з роботодавцями, навчальними закладами, некомерційними суспільними організаціями.

Державній службі зайнятості необхідна корінна реорганізація: формування механізмів професійного відбору, створення системи психологічного забезпечення громадян, розробка адаптованих методик працевлаштування, узагальнення і аналіз результатів обстеження клієнтів. Єдина система обслуговування, що відслідковує клієнта від реєстрації в службі зайнятості, навчання (перепідготовки), влаштування на роботу і оцінкою праці, повинна стати невід'ємною частиною роботи служби зайнятості в рішенні питання працевлаштування незайнятого населення.

Розвиток ринкових відносин в країні і структурні зрушення повинні бути доповнені ефективною роботою територіальних органів виконавчої влади, яким необхідно активно проводити політику зайнятості, посилювати конструктивний вплив на діяльність підприємств і організацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зайнятість та безробіття населення області у I півріччі 2011 року (за методологією Міжнародний Режим доступу Організації Праці) Статистичний бюлетень. [Електронний ресурс]:<http://kharkivoda.gov.ua/ru/document/view/id/5960>
2. Зоїдзе Д.Р. Регулювання зайнятості населення [Текст] :автореф. на здоб. наук.ступ. к.е.н.:08.09.01 : Демографія, економіка праці. Соціальна економіка і політика / Д.Р.Зоїдзе.- Х.: [б.в.], 2004. – С.3.
3. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег [Текст]/ Дж.М.Кейнс . — М.: Гелиос АРВ, 1999. — 352 с
4. Лисенко О.М. Соціальні проблеми зайнятості населення в екстремальних умовах 2000 р. [Текст] :автореф. на здоб. наук.ступ. к.соц.н.: 22.00.04/ О.М. Лисенко; НАН України. Ін-т соціології. К., 2000.-19 с.
5. Мімандусова Г.І. Аналіз концепцій зайнятості та підходів економічної теорії до регулювання ринку праці // Соціальні виміри суспільства: Збірник наукових праць. – Вип. 6. Соціальний захист населення від безробіття за даними державної служби зайнятості (річні дані). [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.